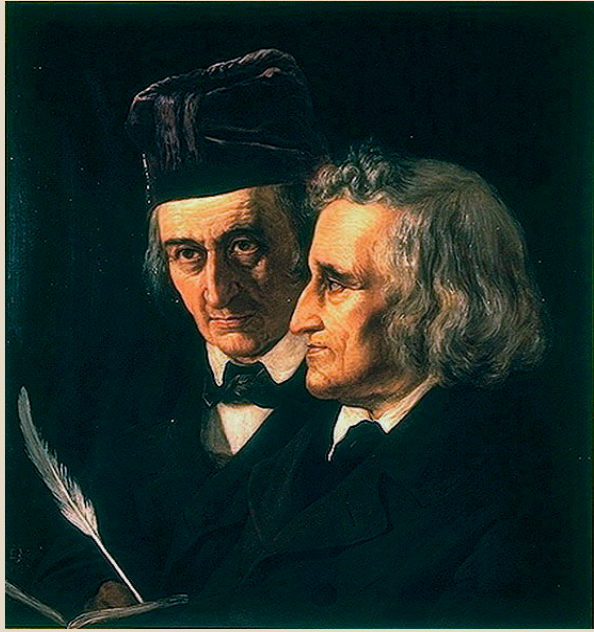

BÁJE A POHÁDKY

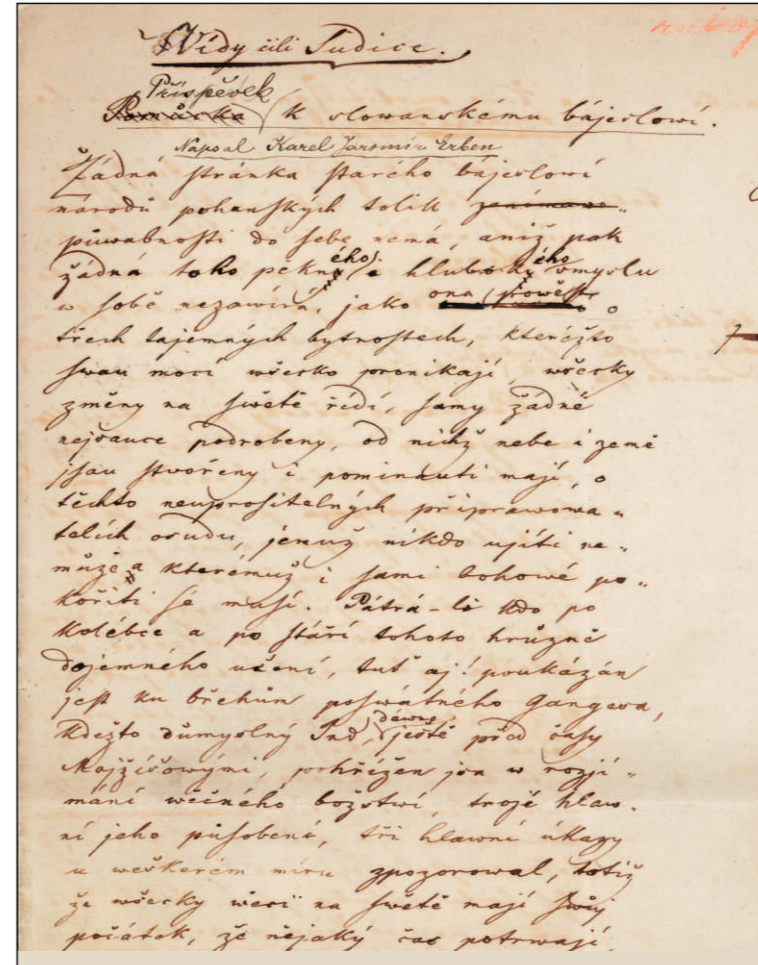

Němečtí bratři Jacob a Wilhelm Grimmové zapůsobili svoji edicí národních pohádek (1812–1815), ale i odborným důrazem na bájesloví při poznávání minulosti na další podobné počiny v Evropě.

Karel Jaromír Erben se ve svém studiu bájesloví inspiroval romantickou vizí bratří Grimmů. Nalézala v národní slovesnosti zdroj poznání dávného mýtu. Zůstává tu dle jejich názoru, na rozdíl od literatury umělé, v neporušeném stavu, a to navzdory náboženským, politickým a kulturním proměnám společnosti. Erbenovým záměrem bylo obraz prapůvodního mýtu rekonstruovat a odhalit v něm hlubší smysl a zákonitost národního života.

Pavel Černý

Charakteristikou mýtu a mýtovných představ se zabývají Erbenovy studie ze slovanské mytologie, Vidy čili Sudice (1847) či O dvojici a trojici v bájesloví slovanském (1857), a hesla Slovanské bájesloví nebo Svátky slovanské v Riegrově Slovníku naučném (1860–1874).

Obsáhlou část pohádek i jinostlovanského původu Erben uveřejnil v antologii Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. Čítanka slovanská s vysvětlením slov (1865). Vedle československých titulů jsou zde zastoupeny pohádky všech slovanských původních nářečí (dokonce kašubské a dolnolužické). Kromě svých výtvorů zde Erben otiskoval i tituly soudobých pohádkářů, např. Boženy Němcové (Lesní ženka) nebo moravského spisovatele Beneše Metoda Kuldy (Karlovské jezero ve valašském nářečí). Erbenovy České pohádky vyšly až po autorově smrti.

První Erbenovy pokusy zpracovat národní pohádky literárně spadají do 40. let 19. století (O třech přadlenách, Dobře tak, že je smrt na světě). Žánr pohádky nebyl v české literatuře 19. století ještě pevně ukotven. Zahnoval celou škálu literárních forem: od kronikářských historií až po báchorky. Neexistovaly ani propracované postupy, jak pohádku uchopit jako umělecký útvar. Erbenovy prvotiny byly proto ještě neseny konvenčním anekdotickým příběhem, ke kouzelné pohádce grimmovského typu se autor přiklonil později.

Na mytologickém výkladu byly založeny Erbenovy proslulé pohádky Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Tři zlaté vlasy děda Vševěda nebo Zlatovláska, uveřejněné časopisecky v 50. a 60. letech 19. století. Erben dodával pohádkám svébytnou strukturu využitím mytologických prostředků, které ustavují stálé a neměnné konstanty (hrdinovu cestu, překážky, zkoušky a vítězství dobra nad zlem; systém opakování, přičemž magickou moc mají čísla, kouzla či vypravěčské formule). V pohádkových rozborech vycházel Erben z tzv. solární teorie, která odvozovala jevy od symboliky slunce.

Mária Želibská-Vančí

Co se českých pohádek dotýče, také bych se k tomu rád dostal – ale nevím, nevím! Ano, kdyby nebyl člověk úředním otrokem, a čas ku pracím literárním nemusil po chvilkách ukrádati.

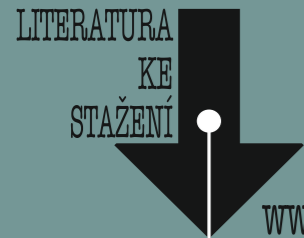
K. J. Erben v dopise Antonínu Rybičkoví z 30. března 1869

Dlouhý, Široký a Bystrozraký

Ráno probudil se zase královič nejdřív, a když tu královně neviděl, vzbudil Bystrozrakého: „Hej, vstávej, Bystrozraký! podívej se, kde je královna!“ – Bystrozraký dlouho hleděl ven: „Hó, pane!“ povídá, „daleko je, daleko! tři sta mil odtud je černé moře, a prostřed toho moře na dně leží skořepina, a v té skořepině zlatý prsten – a ten prsten je ona. Však nestarejte se, přece jí dostanem! Ale dnes musí Dlouhý taky Širokého s sebou vzít, budem ho potřebovat!“ Dlouhý vzal na jedno rameno Bystrozrakého, na druhé Širokého, natáhl se a šel – co krok, to třicet mil. A když přišli k černému moři, ukazoval mu Bystrozraký, kam má pro tu skořepinu do vody sáhnout. Dlouhý natahoval ruku, co mohl nejvíc, ale ke dnu přece nemohl dostačit.

„Počkejte, kamarádi, jen maličko počkejte, však já vám pomohu,“ řekl Široký a nadmul se, co mu břicho stačilo; pak se položil na břeh a pil. Za maličkou chvíli opadla voda tak, že Dlouhý lehoučko dna dosáhl a skořepinu ven z moře vynesl. I vyndal z ní prsten, vzal kamaráda na ramena a pospíchal zpátky.

K. J. Erben: Kytice, České pohádky, Praha 2003

www.ucl.cas.cz

KAREL JAROMÍR ERBEN

1811
2011

